

DE VONDER

2018 Jaargang 24 nr. 3

VAN HET BESTUUR

SEPTEMBER 2018

Zoals gebruikelijk bevat de bestuursrubriek het overzicht van de nieuwe leden van De Vonder en de rubriek familieberichten/lief en leed, waarin we bij ons bekende feestelijke of droevige berichten over onze leden vermelden. Ook geven we informatie over wat er thans binnen onze vereniging speelt.

Nieuwe leden van Heemkundekring De Vonder

In de afgelopen vakantieperiode hebben zich geen nieuwe leden aangemeld bij onze vereniging.

In memoriam Piet Hurkmans

Op 7 augustus overleed ons lid Piet Hurkmans in de leeftijd van 77 jaar. Wij wensen zijn kinderen en kleinkinderen heel veel sterkte toe.

Overleg met de werkgroepvoorzitters op 26 september

Deze maand wil het bestuur opnieuw een overleg voeren met de werkgroepvoorzitters, ter voorbereiding op de begroting van 2019. Tijdens dit overleg komen ook de AVG (privacybeleid) en de mogelijkheden voor de opslag van cultuurhistorische kennis aan de orde. Verder willen we graag bespreken hoe het bestuur de werkgroepen nog beter kan faciliteren en welke werkgroepbezetting gewenst wordt door de leden.

AVG

Vorige keer hebben we al iets geschreven over de AVG, die op 25 mei van kracht is geworden. Ook De Vonder heeft met deze wet (die gaat over privacy) te maken. Het bestuur heeft zich bezonnen op de consequenties van de AVG en beleid hierover geformuleerd. Het belangrijkste punt voor ons is dat leden recht hebben om in te zien wat over hen geregistreerd staat en daar indien gewenst wijzigingen in kunnen vragen. Daarom wordt het mogelijk dat leden in ons systeem kunnen inloggen om te zien wat er geregistreerd staat. Tijdens de ledenvergadering over de begroting komend najaar zullen we het beleid toelichten.

Activiteiten komende periode

De werkgroep die zich bezig houdt met het jaarprogramma voor de periode september 2018 tot en met juni 2019 heeft het programma compleet. Ongeveer tegelijk met dit nummer van De Vonder wordt het

jaarprogramma gedrukt en verspreid.

Dit najaar zijn er lezingen op woensdag 19 september (Over bedevaartplaatsen in het Zuiden door Jos Engelen) en op woensdag 24 oktober (over klokkenvorderingen in Brabant tijdens de Tweede Wereldoorlog door Willy van Vlerken).

Op woensdag 12 december vertoont Gerard Geboers in de Oranjerie van het Klok en Peel museum twee "eigen" films over de oorlogservaringen van Marietje Kooistra (Someren) en Martien Klaus (Ommel).

De ledenvergadering over de begroting 2019 vindt plaats op dinsdag 27 november. Na de pauze is er een lezing over het kasteel van Asten door Jan van der Heijden.

Namens het bestuur,
Jan van de Rijdt.

Algemene informatie

Redactie:

Ad Verrijt, Hemelberg 59, 5721 CP, Asten
0493-688388

Anneke Blankennagel, Jac Jöris,
Ricus van Neerven, Piet Snijders en Gerard ten Thije

Mailadres voor inzenden kopij:
redactie@heemkundekringdevonder.nl

BESTUUR HEEMKUNDE:

Voorzitter: Jan van de Rijdt Tel. 0493-694957
Secretaris: Martien Verdonchot Tel. 0493-693498
Penningmeester: Hans van Strijp Tel. 0493-380493
Leden: Cor Fransen Tel. 0493-693421
Paul Gianotten Tel. 0493-472350

Gezinsabbonnementen HKK De Vonder
€ 30,00 per jaar

Opgeven bij het secretariaat of het Heemhuis
Molenstraat 10 te Someren
ISSN 1387-2079

DE VONDER

heemkundekring

DE
VONDER
asten - someren

VAN DE REDACTIE

Voor U ligt de nieuwe Vonder waarmee wij hopen U weer een paar aangename uurtjes te bezorgen. Wij starten met het slot van het Bevrijdingsdagboek van Jan van Stratum. Zeer op zijn plaats in deze septembermaand.

Gerard haalt herinneringen op aan de tijd dat er nog dienstplicht was en hoe het de laatste schaapherder van Someren-Eind verging horen we van Remy Lammers.

Verder kunt U alles te weten komen over de Amsloberg en geeft Piet Sniijders zijn visie op het verdwijnen van de bomen op de Kerkendijk en de bezuinigingen die het RHC treffen.

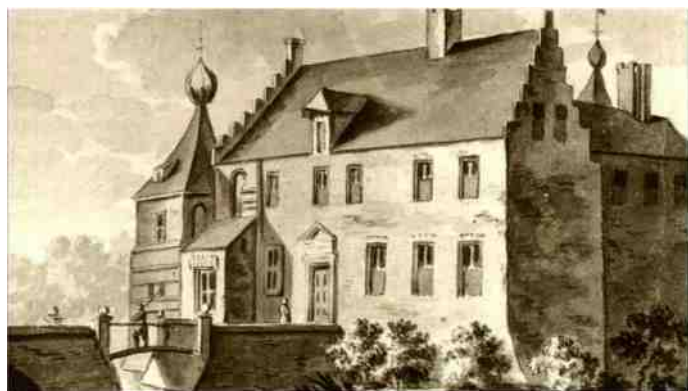
Met een gedicht over de Hapsboerderij in Someren en een beschrijving daarvan gaan we ver terug in de tijd.

Van iets minder ver komt het Burengerucht uit Deurne.

Oud Goud, dat de hondenkar terug roept in onze herinnering sluit dit keer de rij van de artikelen.

Veel leesplezier!

- 2 Van het bestuur
- 3 Van de redactie
- 4 Bevrijdingsdagboek van Jan van Stratum deel 5 (slot)
- 9 Soldaat gemaakt
- 10 De laatste scheper van Someren-Eind
- 12 Amsloberg deel 1
- 15 Bomen Kerkendijk
- 16 Bezuinigingsspoek waart rond
- 17 Onze Hapsboerderij
- 18 Burengerucht
- 19 Oud goud
- 20 Vrienden van De Vonder

BEVRIJDINGS DAGBOEK JAN VAN STRATUM 5 (SLOT)

Over oorlogsherenking

In de afgelopen nummers van De Vonder [2017: no 1, 2, 3 en 2018: no 2]

hebt u het 'Bevrijdingsdagboek van Jan van Stratum' kunnen lezen. In deze editie aflevering vijf, tevens de laatste episode van dit ontroerende oorlogsdocument.

Het bevrijdingsdagboek van eierleverancier en kruidenier Jan van Stratum werd in 1984 onder eindredactie van Toon Hoefnagels en met toestemming van de erven Van Stratum ook al eens gepubliceerd in het Peelbelang. Dat gebeurde in het kader van 40 jaar bevrijding. Het dagboek maakte toen veel emoties los bij mensen die de bevrijding zelf bewust hadden meegemaakt.

Hun aantal is anno 2018 uiteraard stevig geslonken. Toch is de belangstelling voor de oorlogsgeschiedenis niet getaand. In het zicht van het herdenkingsjaar 2019 - Brabant 75 jaar bevrijd - worden nu vooral de na-oorlogse generaties gegrepen door de ontberingen die hun ouders of grootouders tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben moeten doorstaan.

Voor de redactie van De Vonder reden om ook in de komende edities aandacht te blijven schenken aan de Tweede Wereldoorlog.

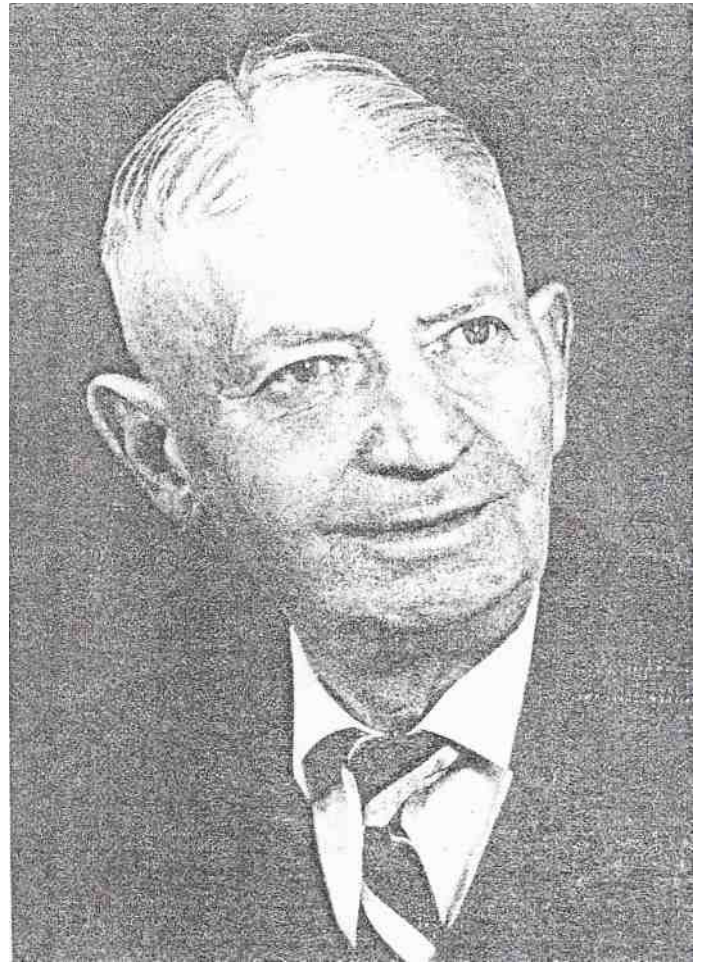
Het volgende oorlogsdagboek ligt dan ook al klaar om eveneens gepubliceerd te worden. Dan zal het - met dank aan Ad van Lierop - gaan over opgetekende herinneringen van Jan van Lierop, eertijds de Astense correspondent van de "Helmondse Courant" en invaller voor Piet van der Zanden, redacteur van het Peelbelang.

Maar nu eerst nog: het laatste deel van een Astens bevrijdingsdagboek, opgetekend door Jan van Stratum (1894-1980).

Zondag 26 November 1944

Vanmorgen naar de H. Mis van 7 uur geweest. Om 9 uur was er een ontploffing in Asten, zoo dat er op verscheidene plaatsen de ruiten er uit vlogen. Elkeen vraagt zich af wat er aan de hand zal zijn. Enige minuten later hoort men zeggen dat het op het St. Jozefplein was. Er wordt gezegd dat er vier Engelsche soldaten gedood zijn. Alles is echter afgezet zoo dat niemand er in de buurt kan komen. Na den middag hoor ik vertellen dat er 11 Engelsche soldaten zijn gedood en eenige kinderen gewond.

Op 5 punten aan de Maas wordt nog gestreden.

Foto van Jan van Stratum

Maar Oostrum, Tienray en Grubbenvorst zijn al bevrijd. Hier hebben we op het ogenblik nog twee vrouwen en zes kinderen ter inkwartiering.

Maandag 27 November 1944

Op het bedrijf zijn nog steeds Engelsche soldaten, maar het gaat toch al beter. Wiel kan tenminste weer eenige eieren rapen en de hennen zitten weer ongeveer in de hokken. De binnenafrastering echter ligt bijna nog in zijn geheel tegen den grond.

Sinds vanavond zijn we al onze gasten kwijt; geen soldaten en geen vluchtelingen meer. U kunt wel gelooven dat dat mij, moeder en Ida eens goed doet. Hoewel wij graag helpen zoover het ons mogelijk is. Wij zeggen zoo: "Beter helpen dan geholpen moeten worden".

Met de voedselvoorziening ziet het er hopeloos uit. In 4 weken tijd is er per persoon: 250 gram boter, 300 gram brood per dag (behalve voor den Zondag

niet, dus 1800 gram brood per week), 1 ons suiker en 1 ons zout. Ook was er een bon uitgegeven ter verkrijging van 250 gram havermout. Maar die havermout kwam niet en de mensen moesten zich maar tevreden stellen met erwten. Deze waren ook nog van een slechte kwaliteit. Verder werd er nog verstrekt: 250 gram vleesch en 6 kilogram aardappelen in de 14 dagen. Het is voor moeder de vrouw slecht kok zijn. Volle melk is zoo goed als niet te krijgen. Wel is er per week 2 liter ondermelk of karnemelk te krijgen. En dan moet je 's morgens eens zien hoe elkeen loopt met zijn kruikje. Naar de fabriek om zijn ondermelk machtig te worden. Hoe kan het ook anders vee, oftewel koeien zijn er maar weinig meer. Ze zijn meestal gesneuveld door voltreffers of kogels uit kanonnen. Hier in de Peel zijn veel koeien doodgeschoten die wel 14 dagen bleven liggen. Ze werden zoo maar in de grond gestopt, omdat ze anders aan bederf onderhevig waren.

Dinsdag 28 November 1944

Vanmorgen om 8 uur is mijn broer Johan naar broer Toon vertrokken in Horst. U kunt begrijpen dat we benieuwd waren naar hoe het in Horst was. Om 4 uur kwam Johan terug en ja hoor, daar ginds was alles uitstekend. Wat een geluk om zoo iets te vernemen: Toon met zijn heele gezin goed gezond. Wij kunnen de goede God niet dankbaar genoeg zijn, alleen al omdat wij allen gered zijn. Op Heusden zijn de Engelschen ook vertrokken. En wij maar hopen dat we er op het bedrijf ook van verlost zijn.

Woensdag 29 November 1944

Vanmorgen ben ik naar het bedrijf gegaan om de zaak eens op te nemen. Er zijn 912 hennen mede genomen plus alle eieren plus alles wat liggende en roerende op het bedrijf was. Nu heb ik nog 563 hennen en geen hanen. De afrastering ligt bijna geheel tegen den grond. Maar bij dit alles zeggen we nog met een goed hart: "We leven nog en zijn vrij", en dat is voorlopig hoofdzaak. Na den middag ben ik nog even naar Helmond gefietst en daar heb ik geprobeerd wat gereedschap machtig te worden. Maar ik kwam met evenveel thuis als toen ik weg-fietste: dus geen. Op het oogenblik is er niets te koop, behalve roggebread. Bloem is er niet dus er kan ook geen mik gebakken worden.

Donderdag 30 November 1944

De menschen kunnen hun gewone werkzaamheden weer hervatten. Tenminste voor zoover dat mogelijk is. Bij de boeren liggen de aardappelen nog op

het land; ze zijn wel gerooid maar nog niet geborgen voor de winter. Er zijn namelijk veel stukken land waar het water op staat, zoodat de aardappelen er met de mand afgedragen moeten worden. Daarbij zijn de wegen zoo slecht, dat vervoer bijna onmogelijk is. Vandaag is er nog een Engelsche wagen op het bedrijf geweest. Die lui kwamen vragen om eieren en hennen. Maar er is niets meer te koop; we hebben alles nodig voor het in stand houden van het bedrijf. De eieren moet ik leveren om voer te kunnen krijgen. Ik heb vandaag voor de eerste keer ochtendvoer en gemengd voer ontvangen. Ook heb ik vandaag 318 eieren afgeleverd; dus het is weer aan het rollen. Wiel heeft nog wel enkele dagen werk met het herstellen van de buitenafrastering.

Vrijdag 1 December 1944

Vandaag ben ik mijn oude klanten eens wezen opzoeken. Ik was op Voordeldonk en op den Dijk en als je dan alle ellende hoort vertellen zou je denken dat het allemaal mis was. Toch zijn hier alle menschen nog tevreden. Iedereen zegt: "Zoo men zijn huisgezin maar geheel bij elkaar heeft gehouden dan is dat het voornaamste". Op die manier kwam ik ook bij een klant wiens huis, stal en schuur waren afgebrand. De varkensstal en de schop waren blijven staan. Ze hadden van de varkensstal woonhuis gemaakt en in de schop waren de koeien en het varken ondergebracht en hetgeen ze verder nog hadden. Die menschen waren zeer voldaan en opgeruimd zeiden ze: "We leven nog en dat is toch alles". Iedereen troost zich aan een ander waarmee het nog erger is. Het ergste is om opgepikt te zijn door de Deutsche soldaten.

Zaterdag 2 December 1944

Het wordt steeds rustiger; de Engelsche soldaten trekken steeds verder op in de richting Venlo. De tanks en de kanonstukken zijn nu zoo goed als weg uit Asten. Alleen het verkeer is soms schrikbarend. Toon uit Horst is vandaag ook weer een oogenblik thuis geweest; zij maakten het allen zeer goed. Alleen wel wat tobben af en toe met allerlei dingen, maar dat wordt wel weer beter. Hij stond ervan te kijken dat wij hier de courant al dagelijks kregen en hij nam er eenige mede. Toon was voor een Heer van de voedselvoorziening met zijn auto naar Tilburg geweest.

Zondag 3 December 1944

Vanmorgen ben ik weer naar de H. Mis van 7 uur geweest. Vanmiddag om 3 uur komt St. Nicolaas te

paard in het dorp aan. Jammer genoeg heeft Sint zoo goed als niets in zijn mars, terwijl de kinderen er zoo verlangend naar uit zien. Niets is er voor hen te koop, behalve een slecht potlood en schrijfboekje. Jan Verstappen uit Meijel is vandaag ook nog hier geweest en hij vertelde dat het daar zoo gevaarlijk was. Overal lagen mijnen die menschenlevens kosten. Vanavond valt de regen weer met stroomen neer. Voor het leger is dat niet zoo best en het gaat zoo niet vooruit. Ze zijn sinds enige dagen tot aan de Maas bij Venlo gevorderd. Het water in de Maas staat hoog. In de stad Venlo zou het Duitse leger zeer versterkt zijn, zoodat het nog wel eenige tijd zal duren voor ze over de Maas zijn.

Maandag 4 December 1944

Vanmorgen regende het weer flink tot 's middags toe. Ik ben echter wel naar Deurne gefietst, omdat de voorraad van tabaksartikelen opgegeven moest worden. Mijn voorraad bestond nog uit 40 pakjes sigaretten à 20 stuks en deze kosten op de bon f 1,60 per pakje. Dure mosterd zult u zeggen. Maar ik kan het nog sterker vertellen: tabak in het zwart verkocht, f 150,- per pond; koffie voor f 200,- per pond; voor thee hetzelfde. Voor een buitenband van een fiets werd mij f 250,- geboden. Ik zeg tegen deze vriend: "Met f 250,- kan ik niet rijden en met deze band wel". Voor mijn transportfiets kon ik vier maanden geleden f 1250,- krijgen, maar wat heeft men aan guldens als men er niets voor koopen kan.

Dinsdag 5 December 1944

Voor de middag ben ik naar Someren gefietst om bonnen in te leveren voor tabakswaaren. Dit was ter bevoorrading van mijn winkel. Ik ontving 120 rantsoenen; dat zijn 120 pakjes sigaretten van 20 stuks. Gisteren sprak ik iemand uit Swalmen aan de Maas. Hij vertelde mij dat het water in de Maas zoo hoog stond. Ze waren daar de vorige week vrijdag bevrijd, maar ze hadden er niets meer. Hij was van boerenafkomst en ze hadden geen paarden, geen koeien, geen wagens en geen karren meer. Alles wat nog waarde had was in den grond geborgen. "En nu zit alles in het water zoodat wij niets meer hebben", zei hij. Het ergste van al was dat er zooveel mannen weggevoerd zijn. Vandaag is het Sint Nicolaasfeest, maar er is zowat niets te koop; speelgoed is er bijna geen en wat er is, is zeer slecht en zeer duur. Maar in elk geval heeft Sint Nicolaas de vrijheid gebracht en dat is toch alles. Laten we hopen dat het het volgend jaar weer beter zal zijn.

Foto winkeltje Jan van Stratum

Woensdag 6 December 1944

Ondanks de slechte omstandigheden heeft Sint Nicolaas de kinderen toch nog heel goed bedacht. Maar ja, ze zijn ook met een weinig tevreden. De kinderen van Johan hebben van de Engelsche soldaten elk een stuk chocolade gekregen en dat was toch voldoende.

Donderdag 7 December 1944

En het blijft maar regenen. Ook toen ik voor de middag naar Heusden ben geweest naar H. Koolen. Wat ziet het er toch overal uit; een en al modder en slijk. Zelfs de klinkerweg is bijna onbegaanbaar. Ik heb tegelijkertijd eieren gehaald op het bedrijf, 216 in aantal. Dat was de opbrengst van een heele week. Vanmiddag zijn er zowat 1500 Engelsche soldaten vertrokken. Ze waren met auto's en tanks en gingen richting Venlo. Behalve het slechte weer is er van het front niets nieuws te melden.

Vrijdag 8 December 1944

Feestdag der Onbevleete Ontvangenis van Maria. Vanmorgen ben ik eerst naar de H Mis van 7 uur geweest. Vanmiddag vond om 3 uur de plechtige installatie plaats van de nieuwen Deken en Pastoor van Asten, den Hoogerw. Heer J. van Hout. Wegens de tijdsomstandigheden was hij niet eerder benoemd kunnen worden. En dus hebben wij al dien tijd gesukkeld met onze twee Kapelaans. Maar ja, we pasten ons overal goed bij aan. Dat hadden we ondertussen wel geleerd.

Zaterdag 9 December 1944

Voor de aardigheid zal ik eens vermelden wat er verkrijgbaar was in de 14 dagen van 25 November tot 9 December. Op bon 290: suiker, 125 gram; bon 291: zout, 100 gram en op bon 292: koffie, 50 gram. Deze bonnen moeten vooraf bij den winkelier worden ingeleverd. Deze moet naam en adres van de klanten opschrijven en aantekenen welke bonnen en welke aantallen ingeleverd zijn. In de week daarna kan de klant zijn suiker, zout en koffie komen halen. De winkelier heeft dus geen voorraad. Van 10 tot 23 December zijn weer nieuwe bonnen aangewezen en wel als volgt: bon 293: een eenheid zeep; bon 294: erwten, 250 gram; bon 295: jam, 125 gram; bon 296: margarine, 250 gram. Die zeep is een stukje en luchtgevuld, slecht zal ik maar zeggen. Evenals deze zeep wordt de margarine op dezelfde voorwaarde geleverd. Deze voorwaarden zijn: de bonnen moeten vóór 12 December ingeleverd zijn bij de winkelier onder opgave van naam, stamkaartnummer en adres. Het tijdstip van aflevering van deze artikelen zal nader worden gepubliceerd.

Brood krijgen we 300 gram per dag. Bon 207 geeft tapte melk; als men met 4 personen is krijgt men 1 liter per dag. Bon 207 RS is voor kinderen beneden het jaar; dezen krijgen 1 liter volle melk per dag. Op bon 206 kan men 125 gram boter krijgen voor 4 weken. Ik zeg maar zoo, smeren maar. Bon 219 geeft 625 gram vleesch. Dat is nog eens iets buitengewoons, maar hoe kom ik eraan?. Ik zal u dit ook nog vertellen hoe ik die boter machtig kon worden. Elke dag ben ik naar de fabriek gegaan en als er dan boter was, kreeg ik maar iedere keer voor 2 bonnen; dus een half pond. Wat een verschil met zes jaar geleden, toen kreeg men bij het koopen van margarine bonnen van den winkelier. Daarvoor kreeg men dan weer prachtige cadeaux.

Zondag 10 December 1944

Vanmorgen om 7 uur naar de H. Mis geweest. De Hoogerwaarde Heer Deken hield een kleine toespraak die bij de Parochianen zeer in den smaak viel. Hij sprak onder andere dat er door de omstandigheden een massa werk te verrichten was. De kerk was zoo gehavend dat er wel eenige jaren voorbij zullen gaan eer ze hersteld zal zijn. En dan de woonhuizen die totaal zijn uitgebrand. Iedereen vraagt zich af: hoe zullen we ons kleeden en wat zullen we drinken.

Hij had het dus over de toepassing van de naasteliefde. Ook spoorde hij ons aan het verenigingleven

weer zoo spoedig mogelijk in het leven te roepen. Dit had vijf jaar lam gelegen. Met de hulp van hierboven zullen we het zien te herstellen. Tot zoover de Deken. Tot op heden was het parool dat iedereen 's avonds om 7 uur binnen moest zijn. Nu mag men weer tot 11 uur op straat zijn. Maar het is 's avonds niet zoo lollig om op straat te zijn.

Gisteravond had ik een boodschap te doen in het dorp. De weg was smerig en nat, alles onder de modder en slijk. Ook was het pikdonker. En daarbij dan nog het autoverkeer! Je had me moeten zien toen ik thuis kwam. Ik had den zegen ontvangen van een paar auto's en was geheel bespat met slijk. Dank u wel!

Woningen zien er ook allemaal even mooi uit; bijna nergens staan er nog ruiten in, bijna alles is dichtgespijkerd met triplex of karton. Ruiten zijn niet te krijgen. We hebben hier in Asten toch al een groot voorrecht dat we licht hebben van elektriciteit. Zodoende kunnen we naar de Radio luisteren, als die tenminste niet door de Duitschers is meegenomen. Ook ontvangen we weer dagelijks de krant. Broer Toon en Mijnheer Thielen uit Horst zijn vandaag nog even hier geweest.

Maandag 11 December 1944

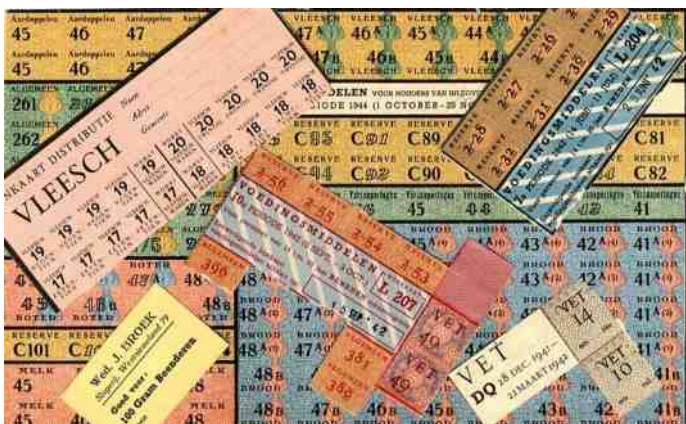
Radio Oranje van vanavond meldt dat er 1600 bommenwerpers met 800 jagers naar Duitschland zijn geweest. Ze waren bemand met 16.000 personen; een heele divisie dus. Het verkeer is hier vandaag opvallend druk; auto aan auto gaat het op en neer.

Dinsdag 12 December 1944

Een massa soldaten ligt op dit moment ingekwartierd in Asten. Den heelen dag door wordt er druk gemarkeerd door de straten. Ook worden er nog veel oefeningen gehouden. Daarbij komt dan nog het drukke verkeer van auto's en dat alles maakt dat het levensgevaarlijk is op den weg. Zelfs voor fietsers is het opletten, vooral bij het oversteken van den weg. Bij mij aan huis staan 3 vrachtwagens en 3 motorfietsen en dan hebben ze nog de heele mutsertschop vol liggen met kisten schoenen, schoppen, wielen van auto's enz. enz. Ze kunnen dus vooruit!

Woensdag 13 December 1944

Het 2e leger dat hier ligt, kan wegens den hoogen waterstand van de Maas niet vooruit. Ook moet er nog meer aanvoer komen eer ze de Maas overtrekken. Het regenweer van de afgelopen tijd zal er geen

goed aan doen. Vandaag heeft het echter niet geregend; het is wel haast een wonder. Wat ziet het er buiten toch uit; op de harde weg zit overal een massa slijk, bah. Als men er op uit gaat, mag men gerust een paar hoge, waterdichte schoenen aantrekken om tenminste droogvoets te blijven.

Vandaag heb ik voor den eerste keer koffie gehaald om in den winkel te verkopen. Door de klanten die daarvoor bonnen bij mij hebben ingeleverd, kan deze koffie nu worden afgehaald. Op elke bonn krijgen ze 50 gram. Het brood is nog steeds roggebrood, een ander soort is er niet.

Donderdag 14 December

Een man vertelt mij een verhaal over iemand die er in slaagde dwars door de linies heen uit Venlo te ontsnappen. Het was een verhaal van leed en ellende, een verhaal van een schrikbewind. De Duitsers, aldus mijn zegsman, hebben onmiddellijk het gehele gebied ten oosten van de Maas zonder vorm van proces tot Duitsch territorium verklaard. De heren Burgemeesters werden als waardeloos vuil van hun troon en uit hun bevoegdheden geschoven. Er kwam Deutsche politie die haar opdracht, tot elke prijs de Deutsche orde in het opstandige Limburg te bewaren, met bloedige nauwkeurigheid vervulde.

Er kwamen zelfs Deutsche kranten. De Duitsers hielden drijfjachten in dat gebied. Ja, de grens ligt dichtbij. De transportproblemen zijn dan veel kleiner dan vanuit het westen van ons land. Als de Grüne Polizei in Venlo, Roermond en in de dorpen daaromheen haar beestachtige drijfjachten op mannen organiseert, heeft zij het voordeel dat daar ontzettend weinig schuilplaatsen zijn. Bovendien zitten al deze mannen gevangen tusschen de drie factoren die hun lot bepaalden: het front, de Maas en de Deutsche grens.

Ik sprak met iemand uit Roermond van diep in de zestig. Hij ontsnapte verleden week uit de geteister-

de bisschopsstad, zwom over de Maas, die nu uitgegroeid is tot een woedende stroom en riskeerde daarmee zijn leven om zijn vrijheid te herwinnen. Hij won... Zijn verhaal was een lange lijst van gruwelen en verwoestingen. Ook Limburg heeft zijn razzia's gekend en kent ze nog. Er verschenen plakaten waarin alle mannen tusschen 16 en 65 jaar opgeroepen werden om verdedigingswerken aan te leggen. Er verscheen geen mensch, ging hij verder. Toen volgden de razzia's; de Grüne Polizei ging van huis tot huis en roofde menschen... het aantal laat zich niet schatten, maar het moeten er veele duizenden geweest zijn. Zij werden naar Duitschland getransporteerd met onbekende bestemming. En terwijl deze slaventransporten naar het Oosten trokken, leed en tranen achterlatend bij moeders, vrouwen en kinderen, reden Deutsche veewagens andere slaven naar het Westen. Het waren Russische mannen en vrouwen die ver van hun vaderland, gekweld en uitgehongerd, gedwongen werden langs onze Limburgse Maas versterkingen aan te leggen. En dat voor den vijand die zij haatten als geen ander.

Het verhaal dat de Duitschers in die dolle Septembertdagen niet alleen auto's en fietsen, maar zelfs

kruiwagens en kinderwagens stalen, is niet nieuw meer. De rooftocht breidde zich uit tot alle winkels en magazijnen. Tot fabrieken waar niet alleen grondstoffen en voorraden maar ook alle machinerieën werden weggehaald. In Roermond is veel verwoest en ook Venlo is er slecht aan toe. Tot zover mijn zegsman uit het Limburgse.

Ter afsluiting wil ik nog mededelen dat het vandaag droog weer was en dat ik niet precies weet wat er gaande is. Het is half elf, welterusten.

Hier eindigt het bevrijdingsdagboek van JAN van STRATUM.

Met dank aan Jan Welten (digitalisering).

SOLDAAT GEMAAKT

Voor je er erg in hebt ben je zelf een stukje heemkunde. Iedereen heeft in zijn leven wel iets meegeemaakt dat ook voor anderen herkenbaar en daarom interessant kan zijn. Herinneringen aan vroeger, je kunt er vele Vonders mee vullen. De redactie heet u welkom.

Zelf heb ik hardnekkige herinneringen aan mijn militaire diensttijd. Het gedoe rond de dienstplicht was in de jaren 50 een heet hangijzer. Met 18 jaar werd je voor "de keuring" opgeroepen en daar ging je op knikkende knieën naar toe. Voorgangers kwamen met sensationele verhalen thuis over mislukte pogingen om de zaak te flessen. Doofheid simuleren totdat er onverwacht een gulden op de grond valt, je van de domme houden, maar daar weten ze wel weg mee. Uiteindelijk wil je dan toch de flinke jongen zijn en heb ik me gewoon goed laten keuren. Binnen een paar maanden was ik "onder de wapenen". Van mijn eerste recruitentijd bij de luchtmacht heb ik in het kort wat ervaringen opgeschreven die een beeld geven van de kadaverdiscipline van die tijd. Hoe dan ook, we hebben de vijand in die jaren kort na de oorlog buiten de deur gehouden.

Ik werd ingedeeld bij de Luchtmacht en kreeg mijn recruitenoopleiding aan de Kraayenhoff in Nijmegen. Een gezonde vuurdoop maar ik heb er geen prettige herinneringen aan. Vooral vanwege de massaliteit. Je lag met een man of veertig op een grote zaal vol stapelbedden. Heel primitief, je kreeg van de foerier een grote en een kleine sloop en moest die vullen met stro. Op zich best avontuurlijk, maar je moest in de slaapzaal een orde aanbrenge(n)n alsof je in het Kurhaus te gast was. Alle kleren moesten "model" opgevouwen in de kast liggen en van de dekens moest een "wolletje" gebouwd worden, met een meetlatje werd dat gecontroleerd. De broeken moesten een scherpe vouw hebben, en bij gebrek aan een strijkijzer werden die onder de matras gelegd. Ik kan begrijpen dat er met zo'n verzameling mensen orde moet zijn, maar het moet geen kadaverdiscipline worden. Als je 's morgens om zes uur met hevig getrompetter wakker werd geblazen moest je eerst een aantal vloeken van bure(n) over je heen laten gaan. En dan als een robot twee meter naar beneden springen om in je kleren te schieten en de talrijke knoopjes dicht te doen. En scheren met koud water, de jongens zonder jeugdpuistjes zijn dan wel in het voordeel. Maar je hebt geen keus, want bij de inspectie wordt er met een watje langs

je kin gewreven, daar mag dan geen pluisje achterblijven. En dan in looppas naar de appèlplaats met je zware Lee Enfield – de avond tevoren nog in de olie gezet – onder de arm. Je verwacht van zo'n ochtendverzameling dat je elkaar dan een goede dag toewenst en hoort wat je verder moet doen. Bij het ochtendappèl gaat dat anders. Aan de rand van het plein staat een man met drie sterren op zijn kraag heel rustig te praten met enkele andere sterren. Midden op het plein staan een paar mannen hard maar desondanks volledig onverstaanbaar te roepen. Iedereen moet in de rij gaan staan, zoals we dat vroeger op de kleuterschool deden. Maar wel volgens een systeem: na het commando "richten" steek je je rechterarm horizontaal opzij en dribbelt dan net zo lang tot je je vuist tegen de schouder van je buurman kunt zetten. En je kijkt opzij of de rij wel recht is. Je staat nu op de plaats waar je acht moet geven. "Gee-heef acht" wordt er dan geroepen, en je krijgt nu de kans om de parate soldaat te spelen. Gelukkig hoor je even later "rust" en dan kun je alles laten hangen zoals je wilt. Totdat de inspectie komt, en wee je gebeente als ergens een knoop open staat. "Je loopt naakt" roept de korporaal dan hysterisch. Doel van het appèl is te kijken of iedereen er wel is en of er zieken zijn. Maar meer nog om te laten zien wie er de baas is en uiteindelijk is dat die meneer die zo rustig heeft staan wachten op de eindrapportage. De hap is paraat maar waarvoor? De dagbesteding is navenant. Oefeningen in het schieten, waarvan je hoopt dat je het nooit hoeft te doen, granaten gooien, stormbaan en vooral exerceren. Exerceren is lopen met stramme benen op de maat van de muziek die je zelf moet maken. Zonder te weten waar je naar toe gaat. Op weg naar het absolute nulpunt in Niemandsland waar mensen geen oorlog meer durven te maken omdat het te riskant is. Ze hadden me toch beter af kunnen keuren.
Gerard ten Thije

De Laatste Scheper (Schaapsherder) in Someren-Eind

Waar nu Someren-Eind ligt was tot ongeveer 1650-1700 één grote heidevlakte met hier en daar wat lagere grond, in de Diepenhoek bv, waar turf werd gestoken. Die heide was van groot belang want de boeren uit Someren kwamen er hei afsteken, plaggen noemde men dat, om die uit te strooien in de potstal. In het voorjaar was dat gemengd met koeienmest een vruchtbaar goedje, dat over het land werd uitgevaren en in de grond geploegd.

Kunstmest kende men toen nog niet. Over de heide liepen kudden schapen die bewaakt werden door herders met hun herdershonden.

Die schapen waren belangrijk want ze gaven melk en leverden wol. In het voorjaar werden ze geschooren en van de wol, die gesponnen werd tot garen, breide men kousen, hemden, truien en andere wollen kleding. Ook dekens werden van wol gemaakt.

Ook uit Nederweert en zelfs uit Weert kwamen mensen naar de Somerense heide om te plaggen. Dat gaf vaak grote meningsverschillen en vechtpartijen waarbij zelfs eens 'n dode viel. De Somerenaren wilden niet dat die Limburgers op hun grondgebied kwamen. "Van Zummere en nie baang" gold blijkbaar in die tijd al.

VAN ZUMMERE EN NIE BANG

In latere tijden verdween de heide langzamerhand omdat zowel Goord Verberne als de familie Mullie uit Dottignie in België, in de nabijheid van Kortrijk, van de gemeente grote stukken heidegrond kochten en die lieten ontginnen. De laatste schaapherder in Someren-Eind was Johannes Martens, in de volksmond Hannes Mond geheten.

Hij woonde aan de achterkant van de Zuid-Willemsvaart tussen Half Twaalf en Sluis 12, in een klein huisje met een flinke schapenstal er naast. Hij werd geboren op 3 maart 1850 te Deurne en trouwde met Everdina van den Heuvel. Zij kregen drie kinderen: twee meisjes, Henrica en Petronella, en één zoon Petrus.

Na zijn huwelijk bouwde Hannes eerst een huisje net over de brug bij Half Twaalf, waar het toen nog Pruisen heette en dat vlak tegen het Ven aan lag.

Dat huis staat er nog steeds maar is nadien verschillende malen verbouwd en uitgebreid. Tot voor kort woonde daar Roelen maar inmiddels is het verkocht aan een nieuwe eigenaar, Bongers.

Hannes Mond werd daar schaapherder met een eigen kleine kudde. Maar de ruimte was er voor zijn schapen en zijn gezin té klein en daarom verhuisde hij naar Heusdens grondgebied waar hij een aantal jaren gewoond heeft en ook daar een kleine kudde had.

Iets later verwierf hij een stuk grond achter het kanaal en bouwde daar opnieuw een huis met een grote schapenstal. Daarin konden met gemak 100 tot 150 schapen met lammeren gehuisvest worden. De plek waar het huis en de stal hebben gestaan kun je nog zien aan een dam (doorvaart) die over de bermsloot ligt. De wanden van de schop waren van riet gemaakt.

's Morgens vroeg trok Hannes er met zijn kudde op uit, langs de kanaaldijk in noordelijke of zuidelijke richting, het Ven in, langs de Aa, naar Hogenbergen en naar het Broek om zijn schapen te laten grazen. Daarbij had hij twee of drie honden die afgericht waren om de kudde bijeen te houden.

Vóór de zomer werden de schapen geschoren en daarin was Hannes, en later ook zijn zoon Peer, zéér bedreven. In die tijd had men nog geen elektrische tondeuses, maar eenvoudige metalen scharen die met de hand bediend werden.

Binnen 'n week waren al die schapen geschoren en dat leverde een grote berg wol op. Deze werd verkocht aan opkopers uit Twente en Tilburg waar de grote wolfabrieken waren. Ook in Geldrop was een fabriek maar Hannes wachtte met verkopen meestal zo lang tot hij een mooie prijs kon beuren. Ook met de verkoop van schapen en lammeren was hij een echte handelaar die tot in de verre omgeving, zelfs in Chaam (West Brabant) contacten had. Thuis werd er ook wol ontvet en gewassen en zijn vrouw Dina spon er garen van op een spinnewiel. Hannes nam, bij het grazen van de schapen meestal een knot wol mee en breide daarvan sokken, dassen en truien, die altijd bij hem te koop waren.

Hij kon beter breien dan menige huisvrouw.

Op het veld werd Hannes op een gegeven moment gebeten door een dolle hond die daar rond zwierf. Daarvan kon je hondsdolheid krijgen, een vreselijke ziekte die gepaard ging met erge pijnen, totale ontreddeering en tenslotte eindigde met de dood. Men had er in die tijd nog geen medicijnen voor om die ziekte te bestrijden.

Bij Hannes kwamen regelmatig paters uit Asten op bezoek die daar schapenmelk en wol kwamen halen. Het moederhuis van de paters was in Parijs en daarom wisten zij dat daar een bekende dokter was die een remedie had ontdekt tegen hondsdolheid. Zijn naam was Louis Pasteur.

De paters spraken vloeiend Frans en zij boden Hannes aan om met hem mee naar Parijs te gaan en zo vertrok hij in gezelschap van drie paters met de trein naar de Franse hoofdstad. Hij werd daar ondergebracht in een ziekenhuis en enkele weken verpleegd waarna hij weer kerngezond was.

De paters waren intussen afgereisd naar Asten zodat Hannes moederziel alleen in hartje Parijs stond terwijl hij geen Frans sprak en ook geen Frans geld had.

Hij slaagde er echter in om op de één of andere manier weer thuis te arriveren bij zijn schapen, deels met de trein tot Brussel en verder te voet. 'n Knappe prestatie!

'n Paar Franse woorden had hij ervan overgehouden: "Ne pas aujourd'hui mais demain" (niet vandaag maar morgen). Hij zal dat wel vaak te horen hebben gekregen als hij vroeg wanneer hij naar huis mocht!

In het gezin van Hannes werd nooit fruit of groente gegeten. Hij had achter het huis 'n flink stuk grond met brandnetels staan die hij afmaaide op ongeveer 10 cm hoogte van de grond. Daarvan werd soep gekookt en petôzzie (stampot) gemaakt of 'n soort spinazie. Het was blijkbaar gezond eten want Hannes en zijn vrouw zijn stokoud geworden. In 1937 waren ze 60 jaar getrouwd. Harmonie Juliana trok het kanaal over om het bruidspaar een serenade te brengen en burgemeester Smulders bood hen, namens Koningin Wilhelmina, twee prachtige leunstoelen aan met het Nederlandse wapen er op.

Hoe kwam hij aan de bijnaam Hannes Mond?

Hij had één broer en hun ouders kwamen vroeg te overlijden (waarschijnlijk van de Spaanse griep). Beiden werden toen groot gebracht bij een schaapherder in Deurne, de familie Monde. Vandaar de bijnaam Hannes Mond.

Op 19 juni 1938 overleed Hannes. Zijn zoon Peer nam de schapenhouderij over en bleef met zijn moeder in het huis wonen. Hij bleef vrijgezel en kreeg net als zijn vader de bijnaam Peer Mond.

Toen de Duitsers in 1940 ons land binnenvielen moesten de Nederlandse soldaten, die versterkingen hadden aangelegd in de Peel en langs de Zuid-Willemsvaart, zich hals over kop terugtrekken met achterlating van grote kisten munitie en kledingstukken. Peer Mond ging toen langs het kanaal om al deze spullen op te halen.

Van de kratten timmerde hij in zijn schaapskooi houten wanden als scheiding voor de schapen. Bij koud weer liep hij altijd rond in 'n groene Hollandse soldatenjas.

Op een onbewaakt ogenblik werd Peer door 'n agressieve bok met grote horens in zijn buik gestoten en raakte daarbij zwaar gewond.

Zijn zwager, Frans Vereijken, bracht hem achter op de fiets naar het ziekenhuis in Geldrop, waar hij meteen werd ge-opereerd. Toen hij uit de narcose was gekomen had hij vreselijke dorst maar mocht op bevel van de dokter niet drinken. 's Avonds na het bezoek rukte hij zich los uit het bed, liep de gang op en dronk uit een vaas met bloemen al het water op. Nog diezelfde nacht overleed hij.

Zijn moeder is daarna opgenomen in het bejaardenhuis te Someren-Dorp en stierf daar in 1951 op 99-jarige leeftijd.

Het huisje is na de oorlog nog bewoond geweest door enkele gezinnen maar is later gesloopt.

Remy Lammers.

AMSLOBERG: Markant punt op een vroegere landsgrens Deel 1

door Jacques van der Velden

Asten en Someren waren ooit grensdorpen van het voormalige hertogdom Brabant. Aan de andere kant van de grens bevond zich het hertogdom Gelre, waartoe ook het Land van Weert behoorde. Vanaf het begin van de veertiende eeuw oefenden de heren Van Horne daar het gezag uit. Maar het Land van Weert heeft formeel nooit deel uitgemaakt van de heerlijkheid (later graafschap) Horne. Het behoorde leenrechtelijk van oudsher tot Opper-Gelre. Wel woonden de graven van Horne vanaf 1455 te Weert. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog, toen Weert en Horne deel uitmaakten van de Spaanse Nederlanden, sprak men van Spaans-Gelre. Met de Vrede van Utrecht [1713] werd Opper-Gelre opgeheven en in vier stukken verdeeld. Weert kwam toen onder het hertogdom Oostenrijks-Gelre en werd daarna onderdeel van de Zuidelijke Nederlanden, de Oostenrijkse Nederlanden genoemd.

Tractaet

De Peel vormde lange tijd de grens tussen het Hertogdom Brabant en Opper-Gelre. Het 'Tractaet van Venlo' [1716] beslechtte veel grenskwesties uit die tijd. De huidige grens tussen Noord-Brabant en

Limburg, vanaf de Vredepaal tot de Eijndepaal, is het resultaat van deze overeenkomst. Dat betreft een stuk oostgrens van het hertogdom Brabant. De verjaardag van het 'Tractaet van Venlo' heeft veel aandacht gekregen, ook in Asten. De grenzen van Asten en Someren komen daarin echter niet voor, want de zuidelijke Peel kwam pas in 1754 aan de beurt voor arbitrage.

Amsloberg

Dit verhaal gaat over een deel van de zuidgrens dat aan het land van Weert grensde. In dit verhaal wil ik vooral aandacht schenken aan de oude grenspaal aan de Amsloberg en de 's Hertogen palen. Met een

verklaring voor de naam Amsloo sluit ik af.

Om de betekenis van de grenspaal bij de Amsloberg te kunnen doorgronden, probeer ik eerst terug te gaan in de tijd. Hoe zou de zuidgrens van Asten en Someren er in het begin van de veertiende eeuw uitgezien hebben? Een veel te ambitieuze vraag natuurlijk, want was er toen wel een grens? Of was het ondoordringbare moeras de grens?

Op een paar plaatsen ontdekte men doorgangen, zo ondoordringbaar was de Peel nou ook weer niet. De bekendste liep langs de peelrandbreuk over Meijel. Een van de reizigers over deze oude weg was waarschijnlijk Sint Willibrordus.

Vanuit Asten-Heusden richting Weert liep de 'Bo[s]sche baan' [1709], dat was voor Asten de enige rechtstreekse doorgang naar het zuiden; vanuit Someren ging men over de 'Boldersdijck' [1549] naar Weert.

De grenzen zal men in die tijd zoveel mogelijk met gebruikmaking van natuurlijke middelen, waterlopen en bergen, vastgelegd hebben. Een afsplitsing van een rivierarm is meestal een duidelijk punt, maar de bron van een waterloop is vaak moeilijker aan te wijzen. Daarvoor zou je een waterscheiding kunnen gebruiken, maar in een Peelgebied is die moeilijk te vinden.

Om toch een grens te kunnen trekken heeft men vermoedelijk palen geslagen op die plaatsen waar waterlopen in het landschap zichtbaar werden. Tussen die palen trok men een denkbeeldige lijn, waarmee het grondgebied werd afgebakend. In plaats van palen slaan, groef men ook wel putten (kuilen), ik denk aan de Wielput en de Sint Willibrordspuit.

Landkaarten en schetsen van landmeters zijn bij uitstek geschikt om die oude grenspalen terug te vinden. Ik ga daarom uit van een schets van de landmeters Jacob van Waterlaer en Dirk Ogiers [1549], een schets van landmeter Michiel Suykers [1709], een schets van Jan Francis van de Weyer [1754] en de kaart Meyerye van 's Bosch van Hendrik Verhees [1794].

Asten ligt dan ingesloten tussen de Oude Aa en de Astense Aa. De zuidgrens van Asten is in principe een rechte lijn die die twee uiteinden met elkaar verbindt. Waarom de Amsloberg in [1367] daarin is opgenomen, is voor mij niet helemaal duidelijk. Deze berg is eigenlijk een onderdeel van de grens van Meijel, toen een cirkelvormige enclave in de Peel. Volgens hetzelfde principe is de zuidgrens van Someren, de lijn die het uiteinde van de oude Aa met het uiteinde van de Sterkselse Aa verbindt. Maar, omdat er een watermolen op de Sterkselse Aa stond is de Molenstad als grenspunt in gebruik genomen. Van daaruit liep de grens verder naar de Hoenderboom, een grenspunt in the middle of nowhere vergelijkbaar met de Amsloberg.

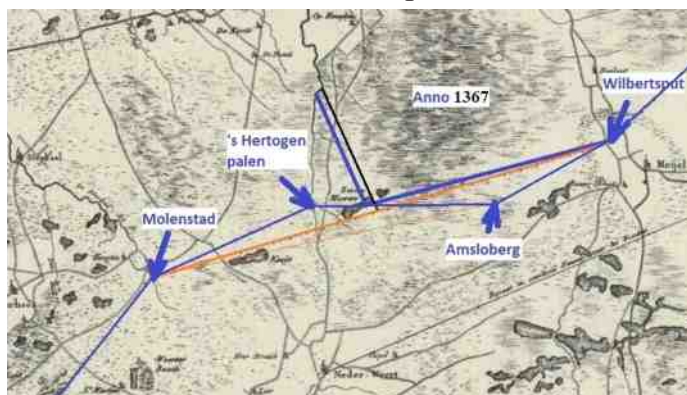
De 's Hertogen palen

Op de kaart 'Anno 1367' zijn door mij vier grenspunten getekend, die het grondgebied van Asten en Someren in het zuiden afbakenen. De Sint Wilbertspuit op Luttel Meijel, de paal bij de Amsloberg, de 's Hertogen palen en de paal bij de Molenstad. Deze informatie, behalve de paal bij de Molenstad, is afkomstig van de giftbrief van Hendrik van Cuijk [1367].

De 's Hertogen palen vormen een groep apart, want dat zijn er meer dan één. Ze verwijzen net als 's-Hertogenbosch naar een hertog. De 's Hertogen palen 'palen van den hertog' vormden volgens mij een grenspunt tussen het hertogdom Brabant (Asten, Someren) en het land van Weert. Deze palen stonden bij elkaar en vormden één geheel. Dit idee is afkomstig van de Hertogspalen van Gemert

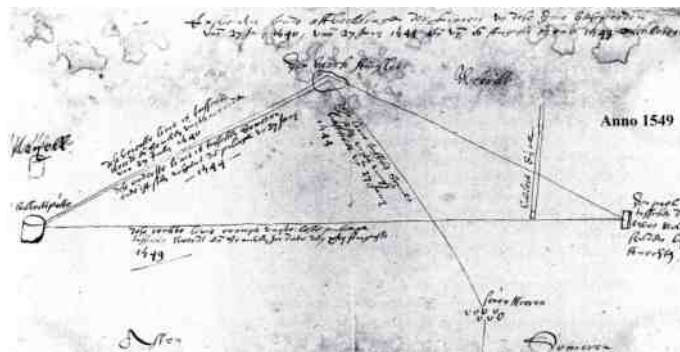
[1300]. Daar stonden drie palen in de Aa. Vermoedelijk zijn ze op last van den hertog van Brabant geplaatst en vormen ze de grens tussen het hertogdom Brabant (Erp), het land van Herpen (later Ravenstein), (Boekel) en de Vrije Rijksheerlijkheid Gemert, een soort drielandenpunt.

Een andere bron die daar iets over vertelt komt uit een verzameling van oorkonden van de Hertogen van Gelre. Daarin staat een uitspraak, gedaan in een geschil tussen Wenceslas van Bohemen, hertog van Brabant en Eduard, hertog van Gelre, tevens gemachtigde van heer Jan van Mierlaer. Jan lag regelmatig overhoop met Hertog Wenceslas van Brabant. Deze ruzie escaleerde in [1366], toen hij met een leger de Meierij van Den Bosch binnenviel en vervolgens met een groot aantal gevangenen en een forse buit weer verliet. In de uitspraak van [1368] staat letterlijk: "Want heer Jan van Mierlaer die reyse [vijandelijke inval, krijgstocht] . . . ghedaen heeft in des hertogen palen van Brabant, die tot dier tijd ghene veede [vete, vijandschap] van hem vermoedende en was . . .". Met in des hertogen palen wordt volgens mij 'in het afgepaalde gebied van den hertog' bedoeld.

De 's Hertogen palen op de zuidgrens van Asten en Someren, zijn dus palen die de grens tussen het hertogdom van Brabant en het land van Weert markeren, niet te verwarren met de grenspalen die tussen de verschillende dorpen staan. Vrijwel het hele hertogdom Brabant zal op markante punten afgepaald geweest zijn. Ik denk dat in de buurt van de Zeven Meren de palen, net als in Gemert, in de hoofdstroom van de oude Aa gestaan hebben. Ze markeerden het uiteinde van de oude Aa. De 's Hertogen palen vormden op zo'n manier een soort van staatsgrens tussen het hertogdom Brabant en het land van Weert. De oude Aa liep vanaf deze palen naar het noorden en vormde een natuurlijke grens tussen Asten en Someren.

De zuidgrens van Asten was in 1367 niet recht maar vormde vreemd genoeg een hoek met de paal bij de

Amsloberg. Vanaf de Zeven Meren heb ik deze grenslijn doorgetrokken naar de hoofdader van de oude Aa. Dat de grenslijn zo gelopen heeft is slechts een veronderstelling. Voor dit idee heb ik maar een paar magere aanwijzingen kunnen vinden. In de beschrijving van de giftbrief staat: 'van Amsloo tot Seven Meerren ende van Seven Meerren tot 's-hertogen paalen toe'. Het woordje toe geeft een extra accent aan het voorzetsel tot. Mogelijk geeft dat aan dat de lijn in rechte lijn door loopt. Ik heb voor deze plaats ook gekozen omdat er stroomopwaarts geen zijarmen meer zijn getekend en omdat stroomafwaarts de oude Aa vrijwel rechtdoor naar de Wielput loopt. Althans zo brengt Hendrik Verhees dit punt ruim vier honderd jaar later in beeld. Oudere kaarten van dit gebied geven dit soort details niet prijs. Omdat de Bossche baan een Astense verbinding is en daarom niet over Somerens grondgebied liep, moeten de 's Hertogen palen in ieder geval ten westen van deze baan gestaan hebben. Mijn verklaring van de gehuchtnaam Behelp bij Heusden ondersteunt de hoge ouderdom van deze doorgang. Vanaf die palen in de Aa naar de oude Molenstad moet dan de zuidgrens van Someren gelopen hebben.

Voor hetzelfde geld stonden de 's Hertogen palen iets zuidelijker in de oude Aa. Trek bijvoorbeeld op de Kaart van Hendrik Verhees de lijn Wilbertspuit--Zeven Meren verder door naar deze waterloop. Dit snijpunt zou ook de plaats kunnen zijn waar ze gestaan hebben. Voor het verhaal maakt dat weinig uit. Ze moeten volgens mij ergens in die buurt in de Aa gestaan hebben.

(wordt vervolgd)

BOMEN KERKENDIJK

Kerkendijk ineens laan-af

Door Piet Snijders

Het was dit jaar landelijk een hot item: het idee van minister Cora van Nieuwenhuizen, minister van Infrastructuur en Waterstaat, om langs provinciale wegen veel bomen te kappen teneinde het jaarlijkse aantal verkeersdoden terug te dringen. Nu nog komen in ons land op deze wegen elk jaar ca. 200 mensen om het leven en raken ca. 750 mensen ernstig gewond. Dat is éénderde van alle verkeersslachtoffers. Vaak botsen deze mensen tegen bomen of lichtmasten op. Dus moeten de obstakels weg, aldus de minister.

In Someren was de Kerkendijk ooit zo'n beruchte dodenweg. Dat was nog in de tijd dat er geen gescheiden fietspad langs lag. Na aanleg daarvan werd de Kerkendijk meer en meer als een normale weg ervaren. Er gebeurden nog wel ongelukken, maar niet méér dan elders.

In Someren-Heide raakte men zelfs verknocht aan het lommerijke karakter van de weg. De Kerkendijk - afgebied met rijen imposante inlandse en Amerikaanse eiken - was dan ook een van de mooiste lanen van de regio.

Tot het vroege voorjaar 2018. Ondanks verzet uit Someren-Heide, Someren-Eind én van de IVN onderging de Kerkendijk tussen Someren en Someren-Heide ineens een ingrijpende gedaanteverandering. Over een grote lengte werd de weg 'laan-af' gemaakt.

Tussen rijbaan en gescheiden fietspad werden in een vloek en een zucht 133 bomen gerooid. Volgens de oorspronkelijke plannen zouden zelfs alle bomen aan beide zijden van de weg -bijna 300 - hebben moeten verdwijnen voor een noodzakelijke renovatie van de weg.

De inwoners van Someren-Heide konden die kaalslag voorkomen door op tijd van zich af te bijten. Zij wezen er vorige zomer op dat de laanbomen van grote cultuurhistorische waarde waren, en bepalend voor het karakter van hun dorp.

Een Werkgroep Kerkendijk werkte een alternatief plan uit dat tonnen goedkoper was dan het gemeentelijke plan en dat evengoed zou resulteren in een toekomst- en klimaatbestendige solide en veilige

weg, een nieuw fietspad van beton, nieuwe kabels en leidingen, en met bestaande en nieuwe bomen en een heg als afscheiding tussen het fietspad en de weg. Wat ik zo vreemd vind is dat een gemeente niet al in eerste aanleg op zoek gaat naar de goedkoopste oplossing die het karakteristieke spaart en die op draagvlak onder de bevolking kan rekenen.

Wat is dat toch dat de burger zich steeds te weer moet stellen tegen bedreigende plannen van een (lokale) overheid die juist dienstbaar zou moeten zijn? Heb je dan echt overal actie- en pressiegroepen nodig om tot aanvaardbare plannen te komen?

Waarom vraagt een gemeente niet gewoon advies aan een dorpsraad, een erfgoedvereniging of een IVN, vóórdat een sloper of een houthakker wordt ingehuurd?

't Zou volgens mij een hoop maatschappelijke ergernis voorkomen!

Bezuinigingsspoek waart rond bij de regionale archiefdienst

Serviceverlening aan heemkundigen onder druk

Door Piet Snijders

Op 10 maart publiceerde het Eindhovens Dagblad in haar Eindhovense editie een voor de erfgoedverenigingen in de regio nogal alarmerend verhaal. Onder de kop 'Het RHCE moet zich resetten' maakte Frank van der Meijden, burgemeester van Laarbeek en bestuurlijk gedelegeerde namens het MRE, in dat artikel bekend dat de regionale archiefdienst stevig moet gaan bezuinigen.

Daartoe zouden allerlei opties moeten worden onderzocht, óók een mogelijk vertrek uit Eindhoven en een fusie met het BHIC in Den Bosch. Daarmee zou de archiefdienst, die voor allerlei heemkundig onderzoek van cruciale betekenis is, nog verder van haar gebruikers komen te zitten.

Regionale samenwerking

Het RHCE opereert onder de paraplu van het bestuurlijk samenwerkingsverband MRE. In de praktijk betekent dat: voor 21 gemeenten in Zuid-oost-Brabant. Alleen de gemeente Gemert/Bakel doet niet mee aan de gezamenlijke archiefdienst; die gemeente heeft onder aanvoering van de sterke heemkundekring De Kommanderij haar archief in eigen huis gehouden. Geredeneerd vanuit lokale gebruiksvriendelijkheid lijkt dat indertijd een goed besluit te zijn geweest.

Alle andere gemeenten hebben hun archieftaken al lang geleden in stappen overgedragen aan het RHCE.

Asten en Someren brachten hun gemeentelijke archieven eerst onder in Deurne (1957), toen in Helmond (2000) en uiteindelijk in Eindhoven (2003). Dat betekende dat gebruikers die er iets wilden opzoeken steeds verder van huis moesten.

Daar stond tegenover dat de archiefstukken die meeverhuisden, steeds professioneler werden bewaard én beheerd. Bovendien kwamen een aantal archieven de laatste jaren weer beter onder bereik omdat ze werden gedigitaliseerd.

Minder gebruiksvriendelijk is, dat voor een aantal diensten steeds meer moest worden betaald. Bezoek aan het archief is weliswaar nog steeds gratis, maar zodra er sprake is van dienstverlening, begint de teller te lopen.

Servicevermindering

Verder is de laatste jaren sprake van een servicevermindering door een uitbreiding van wettelijke archieftaken en tegelijkertijd een voortdurende bezuiniging op personeel. Volgens het artikel in het Eindhovens Dagblad zijn in de laatste jaren bij het RHCE bijna 9 FTE verdwenen. Om toch bij de tijd te blijven had toenmalig directeur Marcel Duijghuisen graag in nieuwe ICT geïnvesteerd.

Maar daar werd bestuurlijk een stokje voor gestoken. Volgens bestuursgedelegeerde Van der Meijden stevende het RHCE - dat zijn budget zag teruglopen van ca. 3,7 miljoen euro naar 2,8 miljoen - af op een onacceptabel exploitatietekort.

Weliswaar heeft Van der Meijden de voorgenomen investering afgeblazen, maar zijn andere maatregelen zullen het tekort niet verkleinen. Naast de directeur werd een interim-directeur benoemd - wat kost zo'n functionaris? - en verder werd een extern adviesbureau ingeschakeld die à € 19.000,- moet uitdokteren hoe het verder moet. Volgens de bestuursgedelegeerde is er voor het schoon schip maken 12 tot 14 maanden tijd nodig.

Gevreesd moet worden dat het crisismanagement de 21 aangesloten gemeenten uiteindelijk behoorlijk wat geld gaat kosten en dat de archiefgebruikers uiteindelijk de dupe worden.

Decentraliseren

Intussen hebben heemkundigen in Peelland zich verenigd in het Historisch Platform Peelland en een tegengeluid laten horen. Zij hebben onder andere gepleit voor kleinschaliger kenniscentra in het werkgebied, zeg maar een gedecentraliseerd regionaal historisch centrum. Of het dat gaat worden is ook een open vraag. Of wat dan de taken zouden moeten worden van kleinere archiefposten.

Welke richting het ook uitgaat: het zal altijd gaan om het kostenplaatje. Wat hebben gemeenten samen over een adequaat beheer van ons gearchiiveerde erfgoed? Aan heemkundekringen de taak om in hun gemeenten én in de regio de erfgoedbelangen scherp in de gaten te houden en stelling te nemen tegen verslechtering in de serviceverlening.

Gelukkig zijn de heemkundige organisaties zich van hun verantwoordelijkheden bewust. Ze hebben al gedaan gekregen dat een fusie tussen RHCE en BHIC nauwelijks nog als een reële optie wordt gezien.

Gebouw RHC Eindhoven

Onze Hapsboerderij.

Spelende kinderen, zij klimmen in de nok,
we hadden het kunnen weten,
Gelukkig maar, zo krijgt de wereld kleur,
ook in tijden die ons somber stemmen,
Maar die een spelend kind,
voor even doet vergeten.

Want Someren heeft weer iets moois erbij,
dankzij heemkundekring "De Vonder",
Zij brengen immers als trouwe wachters
ons verleden weer tot leven,
Met rijke archieven en speurderswerk,
zowel bovengronds als eronder.

Nu staat in de jongste wijk Waterdael
een archeologisch monument,
Een replica van een "Hapsboerderij",
die men nog uit de ijzertijd kent.

En op die plek groeit ook een boom,
in herinnering met ons verbonden,
Omdat vluchtenden in oorlogstijd
bij ons een onderdak vonden.

Maar voor dat vrolijk spelend kind,
blijft zo iets ongewis,
Omdat het Hapshuis nu voor hen
dat grote speelhuis is.

Gerrit Vereijken

IJZERTIJDHUIS/HAPSHUIS

Het ijzertijdhuis dateert uit het begin van de late ijzertijd (van 200 voor tot het jaar 12 voor christus). De naam van dit huistype is afgeleid van de opgraving in Haps, waar in de jaren 60 maar liefst 23 van dit soort plattegronden werden opgegraven. Ook in Someren, in Waterdael III en op de Witvrouwenberg werden dergelijke hapshuizen gevonden. De meeste hapshuizen hadden 4 middenstijlen.

Een van de meest opvallende kenmerken van dit type was de plaatsing van de ingangen, die zich ongeveer halverwege de lange wanden bevonden. Elke ingang wordt aan beide zijden geflankeerd door drie palen.

Een tweede kenmerk van een hapshuis is dat zich langs alle zijden een dubbele rij palen bevindt. De wandpalen en buitenpalen vormden geen paren. De binnenste rij bestond uit wandpalen, de buitenste uit erg dunne palen. Deze rij dunne palen stond er alleen voor het dragen van het dakstro vanaf de wandstijlen en is daarom in deze reconstructie vanwege de veiligheid bewust weggelaten.

HEEMKUNDEKRING "DE VONDER" ASTEN - SOMEREN

Fotografen

Foto voorpagina: Maria van Neerven
Foto achterpagina: Maria van Neerven

BURENGERUCHT

Het Burengerucht komt deze keer van de kring H. N.Ouwerling in Deurne, ze vieren hun 40-jarig jubileum. We zijn Naober en kijken even mee hoe ze hun jubeljaar vieren. Uitbundig! Het wordt gevuld met een reeks van exposities: 100 jaar Peter Vink, eten wat de pot schaft. Een lezing over de omgang met psychische stoornissen in vroeger tijden en een dagexcursie naar Luik. Op 8 september nog een middagexcursie naar de Halte en Griendtsveen en tenslotte de geschiedenisquiz van Deurne, maar die hebben wij ook in Asten en Someren. De lezer zal iets van een Calimero-effect bespeuren maar wij zijn vooral geïnteresseerd in de extra uitgave van D'n Uytbeyndel waarin we heel in het begin hebben samengewerkt, totdat we uit elkaar gingen omdat onze ambities uiteen liepen.

Van de vele - boeiende - verhalen lenen wij het artikel "Beeldende verhalen over de geschiedenis van de Astense Aa". We spraken met genealoog Antoon Vissers over het artikel van Nelly van Rijt. Wel met enkele aanpassingen omdat het ook onze Aa is.

Gerard ten Thije

Geschiedenis van de Astense Aa.

De Astense Aa ontspringt op de Paalberg in de buurt van Neerkant, neemt tussen Heittrak en Liessel het water van de uit de Peel komende Soeloop op en vormde vanaf 1326 steeds tot Leensel toe de grens van Deurne met Asten en verder stroomafwaarts die van Vlierden met Asten. Rond 1460 werd zij als Den Stroom aangeduid, in 1367 en 1465 als Gerechte Vliet. Onder Leensel was de loop in 1476 niet helemaal duidelijk en deze stroomde toen kennelijk met twee takken om het

daar in die tijd gelegen blokhuis. In 1640 werd na aanhoudende twisten tussen de bezitters van de Heittrak en de inwoners van Asten een duidelijke sloot van 15 voet breed gegraven als grensscheiding die de bovenloop van de Aa vormt. Onder Vlierden dreef zij vroeger de watermolens van Ruth en Belgeren aan bij de plekken waar dit lang de enige overgangen over deze beek tussen Vlierden en Asten waren. Zij mondt verderop uit in de Grote Aa waar vroeger de gemeenten Asten Lierop en Vlierden bij elkaar kwamen.

Tijdens de ruilverkaveling in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw werden niet alleen de omringende landbouwgronden heringedeeld, maar werd ook de Astense Aa gekanaliseerd. In 2012 liet men de loop van de Astense Aa weer meanderen. Een van de redenen was de verbetering van de functie van waterberging in het gebied dat aangewezen was als ecologische hoofdstructuur. Bij de werkzaamheden zijn enkele archeologische vondsten gedaan, die de in de documenten gevonden geschiedschrijving van het gebied ondersteunen: fundamente van de Belgerense molen en de molen op de Ruth, munten, een speerpunt, visfuijck en grenspaal. Op informatieborden van waterschap Aa en Maas, langs de Astense Aa wordt de geschiedenis verteld. Dat deden ook de gidsen van onze heemkundekring tijdens de cultuurhistorische wandeling. Wat uitvoeriger en vooral beeldend en gedocumenteerd met resultaten van het archeologisch onderzoek waarbij zij in 2012 betrokken waren. Dat was maar goed ook, want zonder al die informatie zou een argeloze wandelaar zomaar voorbijgaan aan de eeuwenoude geschiedenis van het gebied. Er is niet veel meer van te zien maar het is er wel heerlijk wandelen tussen beek,

paddepoelen en bosschages. Op 14 oktober 2017 was er zo'n wandeling. Waarbij de geschiedenis verteld werd van de grens tussen Asten en Deurne via de Astense Aa. De verpachting en de ontmaskering van de vermeende heksen, we kennen de verhalen. Voor wie de wandeling ook wil ervaren, en nu spreekt Nelly ook via Asten en Someren: het gebied is vrij toegankelijk via afsluitbare poorten links en rechts van de Vlierdenseweg. Er is een picknicktafel. Wie met de auto wil kan parkeren aan de Haamackersweg, vanuit Asten een zijweg links, 100 meter na de toegang tot het pad langs de Astense Aa.

OUD GOUD

Trekhondenwet.

Burgemeester en wethouders van Asten maken bekend, dat aan de houders van hondenkarren verleende vergunningen, ingevolge de trekhondenwet, met ingang van 1 maart 1928 zijn vervallen.

Alle houders of eigenaren van hondenkarren moeten vanaf die datum voorzien zijn van een nieuw vergunningsbewijs. Als de nieuwe bewijzen worden afgehaald, moeten de honden en hondenkarren gekeurd worden. De hond en kar moeten dus aanwezig zijn.

De kar moet voorzien zijn van een drinkbak en een naamplaatje.

De nieuwe trekhondenwet werd als volgt beschreven:

Het is de houder van een hondenkar verboden deze te gebruiken of te doen gebruiken, tenzij hij als houder is ingeschreven in het register, aangelegd door burgemeester en wethouders der gemeente waarin hij woonplaats heeft. Bij de inschrijving geven deze een nummerbewijs af. Het is de geleider van een hondenkar verboden deze te gebruiken zonder voorzien te zijn van een nummerbewijs. Dit bewijs moet hij bij de eerste vordering aan de politie vertonen.

Het is verboden als trekhonden te gebruiken of te doen gebruiken:

Ten eertse: kreupele, schurftige, gewonde, zichtbaar drachtige of zogende honden.

Ten tweede: nog niet volwassen honden.

En ten derde: honden met een geringere schouderhoogte dan zestig centimeter, indien zij vóór de kar en vijftig centimeter indien zij onder de kar worden gespannen.

Tot het tuig behoren een borstriem van ten minste vier cm. breedte van zacht leder, reikende tot achter de voorpoten en met strengen verbonden aan de spoorstok, onder de kar vastgemaakt tussen de twee uiteinden van de bomen. Verder een draagriem van ten minsten zes cm. en een buikriem van ten minsten vier cm.

De hondenkar moet voorzien zijn van:

Ten eerste: steunders b.v. een steunblok onder de kar, die voorkomt, dat zij den hond drukt, wanneer hij in rust is.

Ten tweede: een drinkbak.

Op de kar moet de naam van de houder en de gemeente alsmede het nummer goed leesbaar en zichtbaar zijn. Als geleider van de hondenkar mag niet optreden een persoon die de leeftijd van veertien jaar nog niet heeft bereikt.

Het is verboden, dat iemand op de hondenkar plaats neemt. Echter, kan de burgemeester vergunning verlenen, dat één persoon op de hondenkar plaats neemt. Van die vergunning wordt aantekening gemaakt op het nummerbewijs. De lading, eventueel met inbegrip van de persoon, moet zich in evenwicht bevinden en haar gewicht mag niet zo groot zijn, dat het trekken bovenmatige inspanning vereist. En tenslotte de snelheid mag niet groter zijn dan een paard in draf.

Jac Jöris

Indien onbestelbaar:
H. Wijnen, Dorpstraat 22, 5711 GP Someren

Vrienden van Heemkundekring de Vonder

Acfis Business Centrum, Ter Hofstadlaan 75, 5711 VV Someren

René Berkvens Bloemenarrangementen, Jan van Havenstraat 32, 5724 AV Ommel

E T B Willem Bos, Trasweg 5, 5712 BB Someren-Eind

Campanula Fysiotherapie, Floralaan 22, 5721 CV Asten

Cortooms-Verberne Bouw-Timmerbedr, Molenakkers 5, 5721 WR Asten

Dakdekkersbedrijf Joan Meeuws, Liesberg 14, 5712 JL Someren

Driessen Advies & Beheer Witvrouwenweg 12, 5711 CN Someren

Geven Aannemersbedrijf BV, Ommelseweg 48, 5721 WV Asten

Hotel CENTRAAL, Wilheminaplein 3, 5711 EK Someren

Isi & Peggy's Knipperij, Wilhelminaplein 15a, 5711 EK Someren

Isobouw Systems BV, Kanaalstraat 107, 5711 EG Someren

van Kaam Netwerk Notarissen, Postbus 111, 5710 AC Someren

Notaris Kessels, Wilhelminastraat 30-32, 5721 KK Asten

Larco Foods BV, Industrielaan 10, 5711 CX Someren

Leenen Someren Beheer BV, Dr. Einattenlaan 28, 5711 AW Someren

Leenen Steengoed BV, Vaarselstraat 34, 5711 RE Someren

Garage Linden, Ter Hofstadlaan 140, 5711 VZ Someren

MIDAS Winkels, Markt 10, 5721 GE Asten.

Partycentrum De Platte Vonder, Nieuwendijk 10, 5712 EM Someren-Eind

Autobedrijf Stienen Someren BV, Boerenkamplaan 21, 5712 AA Someren

Verbugt IT, Zagershof 1, 5721 HX Asten

Jan van de Vijver, Vinkenweg 7, 5752 RA Deurne-Walsberg

Harrie Welten (Jumbo), Kuilvenweg 6, 5712 GX Someren

Wijnen Bouw en Service, Dorser 2, 5711 LE Someren

A. de Wit, Speelheuvelplein 4, 5711 AR Someren

P. van der Zanden, Jan v.d. Diesduncstraat 17, 5721 VN Asten

*Vrienden van de Heemkundekring maken onze activiteiten mogelijk.
Hebt u interesse? Info: bestuur Heemkundekring De Vonder*